

Két új kötet Zala megye és Zalaegerszeg történelméről

A reggeli kávé mellé az újságot olvasva vagy az internetet böngészve egyre gyakrabban szembeesik a gyanútlan olvasó olyan történelemmel foglalkozó szenzációhajász írásokkal, amelyek gyanúsán ősi titkokat és felfedezéseket mesélnek el. Éppen ezért különösen fontos, hogy a történész és levéltáros szakma ellássa a történelem iránt érdeklődőket olvasmányos és szakmailag is hiteles munkákkal.

Ennek fényében kifejezetten jó kezdeményezésnek tartom a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára és a Zalai Hírlap megállapodását, melynek keretében immár hosszú évek óta rendszeresen jelennek meg történelmi ismeretterjesztő cikkek az újság hasábjain. Külön öröm, hogy a nagy érdeklődésre való tekintettel a legjobb írások kötetbe rendezve, nyomtatásban is megjelentek, s így száz érdekes zalai történelmi témáról kaphat az olvasó pár oldalas, képekkel illusztrált betekintést. A Levéltár és a megyei sajtó közös munkája nem előzmények nélküli: már 1919-től írt Fára József főlevéltárnok cikkeket a Zalamegyei Újság hasábjain, s az elmúlt évtizedekben több, a mostanihoz hasonló gyűjteményes kötet is napvilágot látott. A *Száz történet Zalából. Epizódok és érdekességek Zala megye történetéből* címet viselő kötet szerkesztője, Simon Beáta a 2012-től megjelenő, tizenhárom levéltáros által írt százötven cikk közül tallózott.

A könyv az időrendet követve taglalja a témákat. Nagyjából minden korszak megtalálható a kötetben, a 20. század azonban különösen domináns, viszont a 17. század iránt érdeklődő olvasó hoppon marad, ugyanis eme izgalmas kor zalai eseményeiről nem olvashatunk. Területileg az egész (vár)megyét lefedi a kötet, bár a hangsúly Nagykanizsán és Zalaegerszegen van, de olvashatunk balatonfüredi, sümegi, keszthelyi, vagy éppen sármelléki históriákat is (ne feledjük, 1950-ig a Balaton északi felének nagy része, így Sümeg, Tapolca és Balatonfüred is Zala megyéhez tartozott).

Tematikailag igen sokszínű válogatást tarthat az olvasó a kezében. Található benne több életrajzi ihletésű munka, így olvashatunk a középkori Csányi családról, a lepkegyűjteményéről híressé vált keszthelyi Kapelláró Gottliebéről, Solymosy László ornitológusról, Gönczi Ferenc néprajztudósról, vagy Csány Lászlónak a nőkhöz és Deák Ferenchez fűződő kapcsolatáról. A „haza bölcse” mellett a Deák család több tagjának históriája is fellelhető a kötetben: a zalatárnoki Deák Lajos honvéd századosnak, a Habsburg Miksa mexikói légiójában harcoló Deák Sándornak, a Margit híd kivitelezési munkái vezetőjének, Deák Mihálynak, vagy éppen Karinthy Frigyes derűs lelkű, éles eszű tanítójának, Deák Jenőnek a történetét is megismerhetjük. A mindennapi élet egy-egy érdekes motívuma is felsejlik előttünk. Megelevenednek a régi balatoni nyarak életképei, a múlt század zalai filmforgatási helyszínei, és az ötvenes évek egerszegi vendéglátóhelyei, de akár konyhai tippeket is kaphatunk, megismerve például a *mandula puszelli* vagy a *fogas halkotsonya* receptjét, illetve azt, hogyan érdemes a fecskéfészket alkalmazni a torokdagadás ellen.

Különlegességük miatt több kisebb-nagyobb delictum: tolvajlás, lopás és gyilkossági ügy is bemutatásra kerül. Így megtudjuk, hogyan lopta el 1827-ben a „vasban álló Horváth Rozi” a szompácsi kápolnában lévő Mária-szobor „sok drága ékességét”, miért tört ki 1840 szilveszterén zendülés Sümegen, s miért lötték le a zalaszentjakabi határban gombászó Jakabfy Jánost.

A politika ügyes-bajos ügyei is belekerültek a kötetbe: többször olvashatunk a kanizsai politikai viszonyokról: a dualizmus-kori önkormányzati választások visszaéléseiről, s arról is, hogyan bukott meg 1880-ban Jókai Mór Unger Alajossal szemben a kanizsai képviselőválasztáson.

A politikai események mellett egy-egy szakma fogásai is megelevenednek előttünk, s így olvashatunk például a méhészkedés zalai művelőiről. Különleges helyet foglalnak el a kötetben a

háborúkkal, katonáskodással foglalkozó írások. Ezek – bár a mohácsi csata zalai vonatkozásait is megismerhetjük – elsősorban az első és a második világháború zalai honvédjeire koncentrálnak.

Összességében elmondhatjuk, hogy Zalavégtől Beleznaig, s a megyén kívül is bárki veszi kézbe a kötetet, talál benne számára érdekes történeteket. Így e könyv biztosan teljesíti célját, s a történész és levéltáros szakma tudományos eredményeit közérthető és izgalmas, de egyben hiteles módon közvetíti a társadalom széles rétege számára.

Az idei évben egy másik, a megye történelme szempontjából fontos kötet is megjelent, amelyben a megyeszékhely, Zalaegerszeg középkori történetét mutatja be a város és a régió történelmének két neves kutatója, Bilkei Irén és Vándor László. Szerencsés a szerzőpáros összeállítása, ugyanis a levéltáros és a régész az írott források és régészeti leletek feldolgozásával és egymás mellé helyezésével komplex képet tud nyújtani.

Az *Egurscug birtoktól Egerszeg végvárig. Fejezetek Egerszeg történetéből a kezdetektől a 16. század végéig* című munka az 1975-ben indított *Zalaegerszegi Füzetek* sorozatban látta meg a napvilágot.

A kötetben egy rövid kutatástörténeti áttekintés után részletesen olvashatunk a középkori Egerszeg jogi helyzetéről, birtokviszonyairól, földesurairól, társadalmáról, írásbeliségéről, valamint egyházi és gazdasági életéről. A könyv végén kapott helyet egy dokumentumtár, amelyben 1266-tól 1597-ig található több izgalmas, a várossal kapcsolatos, magyarra fordított írott dokumentum, többek közt leltárak, valamint adomány- és parancslevelek.

A munkát kézbe véve kiderül, mikor alakulhatott ki a mezőváros, s miről kaphatta a nevét; járhattak-e középkori lakói külföldi egyetemekre; hol helyezkedett el a település a középkori magyar városhálózatban?

Olvasás közben bizonyára sokakat meglep az a tény, hogy a középkorban Egerszeg jóval kisebb volt, és a mai város területén egykor 23 falu – például Csács, Szenterszébet, Besenyő és Andrásida – létezett, az ő történetüket is bemutatja a kötet.

Ekkor még az *oppidum* egy volt a többi hasonló zalai település között, s majd csak az oszmán hódítás hatására a kora újkorban kezd fontossága megnőni, s lesz lassan a vármegye központja. Izgalmas részleteket tudhatunk meg a mezőváros egyházi életéről és a Mária Magdolna-templomról, olvashatunk arról, hogyan került hosszú évszázadokra Egerszeg a veszprémi püspökök kezébe. 1389-ig királyi kézben volt a település, ám ekkor a nagy karriert befutó, az esztergomi érseki székig és a primási címig emelkedő Kanizsai János kapta meg az uralkodótól, aki 1390-ben már el is cserélte Jánoki Demeter veszprémi püspökkel Szepetnekért és a hozzá tartozó falvakért.

Vándor László érdekes áttekintést ad a város területén folyó régészeti ásatásokról is. Az olvasó megtudhatja, hogy milyen nehezen indultak el a feltárások és kutatások a városban, és azt, hogy a város múzeumát – a magyar megyeszékhelyek közül legutolsóként – csak 1950-ben hozták létre; régész munkatárs pedig először 1962-től állt munkába Valter Ilona személyében.

A 2000-es évekig csak alkalmoszerű ásatások történtek. Áttörést a millennium utáni két évtized hozott, ugyanis a 2002–2017 közötti nagyszámú feltárásnak és leletmentésnek köszönhetően napjainkra nagy vonalakban felvázolható a város településképe. Bár a régészeti feltárások következtében sok új adat került a felszínre, azonban maradtak fehér foltok. Például a középkori templom feltételezett helyén, a mai barokk templom alatt, az épület nemrég történető felújítása során sem sikerült régészeti feltárást végezni.

Külön értékelendő, hogy a szerzők a vizsgálatuk évkörének megállapításakor nem ragaszkodtak az 1526-os dátumhoz, hanem – a forrásokhoz és a helyi történeti realitásokhoz igazodva – a 16. század végéig vezették a történet szálait, mikor is Kanizsa 1600. évi elestével Egerszeg helyzete is alapjaiban változott meg. Mindez azért is hasznos, mert így azt is nyomon követhetjük, hogyan kapott a század folyamán Egerszeg egyre komolyabb hadászati funkciót, azaz a szerzők szavaival élve hogyan lett a „püspöki udvarházból végvár”?

A szerzők szerint a kötet a szűkös forrásanyag miatt csupán fejezeteket mutathat be Egerszeg történetéből és nem törekedhet a teljességre. Ennek ellenére a gazdag szakirodalommal – több mint 600 hivatkozással – és 14 képpel ellátott könyv elolvasása után az olvasó elégedetten dől

het hátra, ugyanis a korábbi eredmények és az új kutatások alapos, de közérthető szintézisével átfogó képet kap a későbbi megyeszékhely korai évszázadairól.

E két kötet jól mutatja, hogy az elmúlt években milyen aktív munka folyt Zala megye és székhelye történeti kutatása terén, melynek során a történészek, levéltárosok és régészek együttműködése jóvoltából egyre komplexebb módon láthatjuk a megye középkori történetét. Bizakodva várom a folytatást!

Az ismertetett kötetek:

Száz történet Zalából. Epizódok és érdekességek Zala megye történetéből. szerk. Simon Beáta, Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára, Zalaegerszeg, 2019. 349 o. ISBN: 978-963-7226-87-8

Bilkei Irén – Vándor László: *Egurscug birtoktól Egerszeg végvárig. Fejezetek Egerszeg történetéből a kezdetektől a 16. század végéig.* Zalaegerszeg Kultúrájáért Közalapítvány, Zalaegerszeg, 2020. 168 o. (Zalaegerszegi Füzetek 16.) ISBN: 978-615-6135-00-1

LÉRÁNT ZOLTÁN: Zalaegerszeg téli lát képe - 1932

